

РЕЦЕНЗІЯ

**доцента, кандидата історичних наук,
доцента кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

БАТЮКА ТАРАСА ВОЛОДИМИРОВИЧА

на дисертаційне дослідження

НІКОЛАЄВА СВЯТОСЛАВА МИКОЛАЙОВИЧА

**«Громадсько-політична діяльність Володимира Горбового (1899–1984)»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 Історія та археологія**

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження Святослава Ніколаєва зумовлена сучасними тенденціями розвитку української історичної науки, зокрема посиленням уваги до персоналістичних студій та біографістики як інструменту реконструкції складних суспільно-політичних процесів ХХ ст. Вивчення громадсько-політичної діяльності Володимира Горбового дозволяє поглибити наукові уявлення про функціонування українського національно-визвольного руху, розкриваючи його не лише через діяльність загальновідомих провідників, а й через постаті другого рівня, які забезпечували інституційну тяглість, організаційну стабільність і правове обґрунтування цього руху. У цьому контексті обрана тема відповідає сучасним методологічним орієнтирам історичної науки, спрямованим на поєднання макроісторичних процесів із мікроісторичним і біографічним аналізом.

Не менш важливою складовою актуальності є наявність істотних лакун в історіографії досліджуваної проблеми. Попри значний масив праць, присвячених історії Організації українських націоналістів та українського визвольного руху загалом, постать Володимира Горбового досі не отримала належного комплексного висвітлення. Існуючі дослідження мають фрагментарний характер або ж позначені ідеологічною заангажованістю, особливо в еміграційній історіографії, що ускладнює об'єктивну реконструкцію його діяльності та ролі у ключових подіях міжвоєнного періоду і часу Другої світової війни. Таким чином, дисертація заповнює важливу прогалину в науковому знанні, пропонуючи системний аналіз біографії діяча в широкому історичному контексті.

Окрім суто наукового виміру, тема дослідження має виразну суспільну значущість. В умовах сучасних трансформацій українського суспільства, зокрема процесів деколонізації історичної пам'яті та переосмислення національного минулого, звернення до постатей, репресованих або маргіналізованих у радянський період, набуває особливої ваги. Дослідження життєвого шляху Володимира Горбового як учасника визвольного руху, жертви

нацистських і радянських репресій та носія державницької ідеї сприяє формуванню цілісного історичного наративу та зміцненню національної ідентичності в умовах триваючої російсько-української війни

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Найбільш суттєві наукові результати дисертаційного дослідження полягають у досягненні поставленої мети – комплексної реконструкції громадсько-політичної діяльності Володимира Горбоного в контексті суспільно-політичних трансформацій на західних землях України першої половини ХХ ст. Зокрема, у роботі здійснено ґрунтовний аналіз історіографії проблеми та джерельної бази, визначено теоретико-методологічні засади дослідження, що дозволило забезпечити належний рівень наукової верифікації та інтерпретації матеріалу. Реконструйовано процес формування світогляду В. Горбоного в юнацькі роки, з'ясовано вплив Першої світової війни та участі в Українській галицькій армії на становлення його національно-патріотичних переконань і подальшу політичну активність. Різнобічно охарактеризовано участь Володимира Горбоного в українському націоналістичному русі міжвоєнного періоду. З'ясовано місце і значення В. Горбоного у подіях початкового етапу Другої світової війни, зокрема як керівника Українського національного комітету в Кракові. Висвітлено життя і діяльність діяча в умовах радянських репресій. Розкрито останній період життя діяча після звільнення, включно з умовами існування під наглядом радянських спецслужб.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі С. Ніколаєва *уперше*: системно реконструйовано юнацькі роки життя Володимира Горбоного; цілісно подано формування діяча в ідейному полі та громадській діяльності, зокрема висвітлено його залученість до формування структури УВО на Долинщині; комплексно висвітлено його професійну діяльність від періоду здобуття освіти до участі у політичних процесах 1930-х рр.; охарактеризовано роль діяча в українському визвольному русі на початковому етапі Другої світової війни (1939–1941 рр.) як керівника Краківського українського комітету у справах біженців, УНК та очільника Комісії Державного планування, покликаній підготувати відновлення Української Держави. Розроблено і представлено *періодизацію* життя і діяльності Володимира Горбоного. *Набули подальшого розвитку дослідження*: обставин нацистського ув'язнення Володимира Горбоного та його впливу на подальшу життєву позицію і діяльність; причин арешту Володимира Горбоного у Чехословаччині та перепетій судового процесу у СРСР; перебування діяча в радянських таборах, його протистояння радянській тоталітарній системі, яка намагалася зламати українського націоналіста й переконати у доцільності співпраці; умов життя Володимира Горбоного після звільнення з табору та повернення в Долинщину. *До ширшого наукового обігу* залучено архівні справи, що зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України та представлені на порталі «Архів визвольного руху».

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Святослава Ніколаєва, є достатньо високим і відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць рівня доктора філософії.

Аналіз змісту дисертації та публікацій здобувача дає підстави стверджувати про належну наукову верифікованість і достовірність отриманих результатів. Чітко структурований науковий апарат, представлений у вступі, дозволив автору логічно окреслити мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, що забезпечило послідовність і внутрішню узгодженість викладу матеріалу.

Обґрунтованість висновків дисертації забезпечується комплексним використанням широкого кола джерел і наукової літератури (241 позиція), включно з архівними матеріалами, мемуаристикою, періодичними виданнями та сучасними історіографічними напрацюваннями. Застосування біографічного, просопографічного та соціокультурного підходів у поєднанні з принципами історизму, науковості та верифікації, а також використання комплексу загальнонаукових і спеціально-історичних методів забезпечили глибину аналізу й достовірність отриманих результатів. Це дозволило автору не лише реконструювати життєвий шлях В. Горбового, а й інтерпретувати його діяльність у ширшому контексті суспільно-політичних процесів ХХ ст. .

Вірогідність і наукова значущість результатів підтверджується також належним рівнем їх апробації. Основні положення дисертації були представлені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також опубліковані у фахових виданнях, що свідчить про їх наукову релевантність і визнання в академічному середовищі . Анотації дисертації адекватно відображають її зміст і ключові результати. Загалом це дає підстави констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є належно обґрунтованими, достовірними та такими, що мають теоретичне й практичне значення.

5. Значення для науки і практики одержаних результатів

Дисертаційна праця Святослава Ніколаєва має важливе значення для історичної науки та освітньої практики. матеріали і висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері (при підготовці фундаментальних праць з історії України та регіоналістики, зокрема щодо формування мережі УВО на Івано-Франківщині, діяльності ОУН у 1930-х рр., засад функціонування польської правової, передусім судової, системи у міжвоєнний період, внутрішньополітичного протистояння в середовищі ОУН на початку Другої світової війни, історії української адвокатури), освітній (при розробленні навчально-методичного забезпечення низки освітніх компонентів (Історія української державності, Історія ОУН і УПА) у закладах вищої освіти.

6. Рекомендації щодо використання результатів дослідження

Результати і висновки дисертаційної роботи можуть використовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх істориків, юристів, учителів у закладах вищої освіти України; у процесі підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників; під час виконання подальших досліджень у рідній біографістики, історії українського визвольного руху, історії української адвокатури.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

У змісті дисертації відображено доволі повну реалізацію усіх поставлених дисертантом завдань. Структура дисертаційної роботи, що складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел і літератури та додатків, характеризується логічною когерентністю й науково-сисловою

обґрунтованістю. Власне це дало змогу дисертантові системно розгорнути репрезентацію громадсько-політичної діяльності Володимира Горбового.

У першому розділі «Історіографія, джерела та методологія дослідження» охарактеризовано стан наукової розробки проблеми, систематизовано історіографію, проаналізовано джерельну базу та розкрито її інформаційний потенціал. Окреслено теоретико-методологічні засади роботи, обґрунтовано використання біографічного, просопографічного та соціокультурного підходів, а також комплексу загальнонаукових і спеціально-історичних методів, що забезпечили цілісність і наукову достовірність дослідження.

У другому розділі «Формування світогляду» простежено процес становлення особистості Володимира Горбового, з'ясовано вплив соціокультурного середовища Галичини кінця XIX – початку XX ст., Першої світової війни та участі в Українській галицькій армії на формування його ідейних переконань. Розкрито основні напрями діяльності діяча в українському націоналістичному русі міжвоєнного періоду, зокрема в структурах УВО та ОУН, а також його роль у розбудові організаційної мережі та правничій практиці.

У третьому розділі «Діяльність у роки Другої світової війни» висвітлено участь В. Горбового у діяльності ОУН на початковому етапі війни, його роботу в Українському національному комітеті в Кракові, а також роль у підготовці програмних документів, пов'язаних із проголошенням Української держави у 1941 р. Проаналізовано обставини його нацистського ув'язнення та вплив цих подій на подальшу громадсько-політичну позицію діяча.

У четвертому розділі «Повоєнний період діяльності» розкрито обставини арешту В. Горбового в Чехословаччині, реконструйовано судовий процес після його передачі радянським органам, проаналізовано перебування в радянських таборах у 1949–1972 рр. та умови життя після звільнення. Окреслено останній етап його життєвого шляху, зокрема існування під наглядом радянських спецслужб і збереження ним ідейної позиції.

Загальні висновки дисертації корелюють із задекларованою метою та поставленими завданнями, узагальнюють основні результати дослідження та відображають логіку наукового пошуку. Наукові положення і висновки є достатньо обґрунтованими та достовірними, що забезпечується широким залученням джерельної бази, опорою на сучасні історіографічні напрацювання та застосуванням адекватного методологічного інструментарію історичного дослідження.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукові здобутки дисертанта, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У роботі недостатньо використано польську історіографію, зокрема праці Адама Редзика, Леся Кшижановського, Малгожати Матерняк-Павловської, присвячені історії адвокатури і судочинства в міжвоєнній Польщі. Залучення таких досліджень дало б змогу глибше розкрити професійний контекст діяльності В. Горбового як правника та точніше інтерпретувати його участь у судових процесах 1930-х рр.

2. Джерельна база дисертації могла б бути розширена за рахунок судових документів, які безпосередньо відображають адвокатську практику В. Горбового. Йдеться, зокрема, про матеріали судових справ і виступів у судах Долини та Стрия, які, хоча й фрагментарно, зберігаються у Державному архіві Івано-Франківської області та Державному архіві Львівської області. Їх залучення суттєво підвищило б рівень емпіричної аргументації дослідження.

3. Подекуди у роботі простежується надмірне цитування джерел, що перевантажує текст і знижує аналітичну насиченість викладу. Доцільно було б оптимізувати співвідношення між цитатами та авторським узагальненням, посиливши інтерпретаційний компонент дослідження.

4. У дисертації варто було б ширше застосувати порівняльний підхід, зіставивши діяльність В. Горбового з іншими українськими правниками та діячами націоналістичного руху. Це допомогло б чіткіше визначити його місце у професійному та політичному середовищі міжвоєнної доби.

5. Дисертантові слід було більше уваги присвятити особистому життю В. Горбового, його родині, виокремивши цей матеріал в окремий підрозділ.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові результати та основні положення, висновки і рекомендації достатньо повно викладено у 7 одноосібних публікаціях, серед яких: 4 статті у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України, 3 праці апробаційного характеру.

10. Висновок

Отже, дисертаційна робота С.М. Ніколаєва на тему «**Громадсько-політична діяльність Володимира Горбового (1899–1984)**» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для історичної науки. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Святослав Миколайович Ніколаєв заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки.

Рецензент:

доцент, кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
та правознавства Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Тарас БАТЮК

